

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА КРУИЗНОТО КОРАБОПЛАВАНЕ

Евгения Крижановска

Катедра „Експлоатация и мениджмънт на морския транспорт”,

ВВМУ «Н.Й. Вапцаров», Варна

Резюме: *В статията се разглежда динамиката на развитието на круизната сфера в контекста на историческите процеси, актуалните проблеми на модернизацията на круизния флот, основните характеристики на пътническия (морски и речен) воден транспорт и особеностите на услугите, предоставяни на него.*

Проучена и структурирана е класификацията на морските пътувания, разработена в трудовете на учени от различни периоди. В процеса на ретроспективно-перспективен анализ на круизното корабоплаване са идентифицирани основните закономерности и тенденции в неговото развитие.

Ключови думи: *круиз; круизна индустрия; международен круизен пазар; съвременно круизно корабоплаване; сфера за круизни услуги.*

TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT OF CRUISE SHIPPING

Yevheniia Kryzhanovska

Department of Operation and Management of Maritime Transport,

Nikola Vaptsarov Naval Academy, Varna, Bulgaria

Abstract: *The article examines the dynamics of the development of the cruise sphere in the context of historical processes, the current problems of the modernization of the cruise fleet, the main characteristics of passenger (sea and river) water transport and the peculiarities of the services provided on it.*

The classification of sea voyages, developed in the works of scientists of different periods, is studied and structured. In the process of retrospective-perspective analysis of cruise shipping, the main regularities and tendencies in its development have been identified.

Keywords: *cruise; cruise industry; international cruise market; modern cruise shipping; cruise service industry.*

Въведение.

В световната стопанска система съвременният круизен отрасъл заема водеща позиция. За много страни по света той е един от основните източници на приходи в националния бюджет. Днес круизното корабоплаване е специфичен и доста сложен обект, който изисква внимателно проучване, което определя актуалността на тази статия.

На изследването на сферата на круизните услуги са посветени научните разработки на О. Арион, С. Боровик, В. Веников, В. Герасименко, В. Казанджиева, М. Нешков, А. Шмиткова, Р. Бергер, Д. Камире и др. круизни услуги [1-5; 8-10]. В тях се разглеждат проблематиката на морския туризъм, ролята на корабните компании при формирането на круизния туристически продукт, развитието на круизния бизнес и пазарите на круизни услуги. Като цяло изводите им се свеждат до необходимостта от развитие на круизното корабоплаване и модернизиране на инфраструктурата на морските пристанища. Обаче проучванията на потенциала на круизното корабоплаване са недостатъчни и изискват по-нататъшно разработване. Въз основа на това целта на настоящата статия е да анализира съвременното състояние на круизното корабоплаване и да идентифицира основните тенденции на различни етапи от неговото развитие.

1. Материали и методи.

Материалът на изследването се основава на статистически данни от официалните уебсайтове на круизните компании, официални публикации и научни трудове на местни и чуждестранни учени в областта на круизната индустрия. В процеса на изследване, за постигане на поставената цел, са използвани специални и общонаучни методи, включително: статистически методи за обработка на данни, методи за синтез и анализ, историко-хронологичен – за разбиране на динамиката в развитието на круизното корабоплаване, графичен – за схематично и визуално представяне на статистически материали и резултати от изследванията.

2. Проучване на развитието на круизното корабоплаване

Понятието "морски круизи" възниква през XIX век успоредно с развитието на морските пътнически линейни превози [5]. В круизната индустрия, поради липсата на специален флот, технологии и методи за формиране на пазар на услуги, трансформационните процеси са протичали в трудни условия.

Морският круизен бизнес започва да се развива съществено с началото на експлоатацията на трансатлантическите лайнери (от 1860 до 1960 г.). Такива лайнери са били твърде скъпи и са могли да пътуват само до определени пристанища, но използването на специално изградени кораби се е оказало най-добрият вариант [9].

Първите споменавания за специално организирани рейсове с цел отдих на кораби датират от 1835 г. От началото на ХХ-ти век настъпва разцвет на международния морски туризъм. Краят на ерата на скъпите круизни кораби настъпва по време на Втората световна война. Най-добрите кораби били потопени по време на диверсии или изгорени от враждуващите страни. След войната круизните маршрути са възстановени, но поради високата цена те са достъпни само за богати пътници.

Основната цена на круиза включва комплексно обслужване на борда на кораба (табл. 1).

Таблица 1.

Круизи от класически тип

<i>Характеристика на круиза</i>	<i>Услуги, които са включени в основната цена на круиза</i>
Морско пътуване с продължителност около 10-20 дни	<ul style="list-style-type: none"> • Пътуване на кораба • Настаняване в каюта • Пет хранения на ден • Развлечения • Редица специални мероприятия на борда на кораба

Забележка: Таблицата е композирана по данни от източник [2].

Речните превози възникват много по-рано от морските, поради сравнително лесното им развитие. В съвременните условия сред речните круизи са популярни груповите пътувания, превозите на моторни кораби и индивидуалните превози на баржи. Речните превози имат определени предимства пред морските (фиг. 1).

Предимства на речните превози:
<ul style="list-style-type: none"> • не се чувства люлеенето; • подходящи дори за хора с «морска болест»; • маршрутите минават в близост до градове; • възможност за повече спирки; • заради малък пътнически капацитет - липса на опашки; • индивидуален подход към потребителите пълна релаксация и отдих

Фиг. 1. Предимства на речните превози.

Забележка: Фиг. 1. е композирана по данни от източник [3].

Идеята за организиране на система за круизна ваканция принадлежи на американеца Р. Дикенсън, служител на компанията «Ford Motors». Той през 50-те години на ХХ век разработил концепцията за круизна почивка, която включва мощна развлекателна индустрия на пътническите кораби: киноконцертни зали, плувни басейни, казина, ресторанти, барове, фитнес зали, библиотеки, тенис кортове, мини-голф игрища, както и

различни шоу програми. Круизният туризъм, благодарение на подобни иновации, получил тласък за бързо развитие, в резултат на което още през 60-те години на миналия век се формира централизиран световен круизен пазар.

В световната практика се организират и осъществяват различни видове круизни туристически пътувания (круизи или круизни рейсове). Тяхната класификация може да се извърши по няколко основни признака (*табл. 2*).

Таблица 2.

Класификация на круизите

<i>Основни признаци на класификацията на круизите</i>	<i>Видове круизи</i>
По продължителност пътуванията	- краткосрочни (от два дни до седмица); - средносрочни (от 1 до 2 седмици); - дългосрочни (един месец)
В зависимост от целта на пътуването	- класически; - специализирани
Според начина на организация на пътуването	- комбинирани; - „прекъснати“; - автокруизи
В зависимост от териториалния обхват на маршрута	- вътрешни; - външни (международни)
Според съдържанието на круизната програма, ниво на обслужване, цени	- съвременни (класически); - премиум клас; - луксозни; - ексклузивни; - специални (тематични)
Според условията, продължителността и обхвата	- околосветски; - крайбрежни; - трансатлантически; - експедиционни

Забележка: Таблицата е композирана по данни от източник [1, с.105; 4, с.70; 8, с.7,9,10].

В зависимост от програмата на крайбрежните почивки е обичайно да се разграничават две системи за организиране на круизи – европейска и американска. Европейската система предвижда пътуване по море, спиране на различни пристанища и предоставяне на екскурзионна програма. Все по-популярна става американската система, чиято основна цел е да предостави на пасажерите на круиз възможност да релаксират на плажовете в пунктовете за влизане на кораба.

Морските круизи се обслужват от комфортни лайнери, отговарящи на всички съвременни изисквания за комфорт. Ако през 60-те и 70-те години основно са били изградени 18 000 – 20 000 тонажни лайнери, предназначени за 650 – 850 пътници, то през 80-те ситуацията се променя. Като се има предвид достатъчното търсене и високото ниво на рентабилност, се формира възможността за използване на принципа на икономия на мащаба [6]. Круизните компании поръчват кораби, започващи от 50 000 тона, завършващи

с гиганти от 100 000 тона (за 4000 пътници). Океанският лайнер «Harmony of the Seas», собственост на «Royal Caribbean Line», който е пуснат във вода за изпитание през 2016 г., има водоизместимост 120 000 тона, дължина 362 метра и побира 6 300 пътници и 2100 членове на екипажа [10].

Съответно самата концепция за морски пътешествия радикално се е променила. Круизните кораби всъщност отговарят на изискванията за плаващи курорти, многозвездни хотели, работещи на база „всичко е включено”. Подобна стратегия, като се отчита приоритета на морските пътувания, стеснява сегмента на крайбрежния туризъм. При това, морският турист се предвижва в атмосфера на пълен комфорт, ежедневно наслаждавайки се на нови пейзажи, получавайки незабравими преживявания и в същото време се възстановява. Благодарение на огромните размери на корабите, на бордовете им са разположени аквапаркове, мини голф игрища, стени за катерене, пързалки, зимни градини и стаи, имитиращи градски блокове, което осигурява на почиващите спокойна атмосфера, възможност за обичайни забавления и активен отдих, който не се различава от домашния, а също така и нови запознанства. Съвкупността от тези технологии обуславя резултата от получаването на морска рента [11].

3. Анализ на съвременното състояние на круизното корабоплаване

В края на второто десетилетие на този век, круизният туризъм възвръща позицията си като най-обещаващата и бързо развиващата се форма на туризъм. Променя се образът на круизите: от елитен вид отдих, круизният туризъм става масов; средната възраст на круизния пътник намалява; продължителността на круиза варира от няколко дни до няколко месеца, но средно 7,2 дни. Круизните компании обръщат голямо внимание на желанията на своите клиенти и разработват нови маршрути и дестинации, иновативни конструкции на лайнери, като непрекъснато въвеждат нови услуги и развлечения.

Пандемията на коронавирус рязко спря развитието на морския круизен отдих. Избухването на коронавирус на лайнера Diamond Princess край бреговете на Япония (февруари 2020 г.) почти обезсили интереса към круизния туризъм, а вече през март същата година корабите по целия свят закотвиха – страните бяха поставени под карантина.

Първият морски круиз в света след пролетния локдаун беше извършен от MS Fridtjof Nansen на 26 юни 2020 г. Експедиционният кораб на норвежката корабна компания Hurtigruten със 120 пътници тръгна от Хамбург, Германия, за 15-дневно пътуване по крайбрежието на Норвегия. Този рейс малко приличаше на класическо морско пътуване – лайнерът не е посетил нито едно пристанище. Така се появи нов тип круиз (бренд) – „Круиз до никъде“ [7].

Към есента на 2020 г. немската AIDA Cruises и американската Royal Caribbean обявиха рестартиране. Круизите бяха възобновени и от две европейски компании MSC Cruises и Costa Cruises, но от 13 кораба във флота на последната, през септември 2020 г. само два направиха рейсове: Costa Deliziosa и Costa Diadema. На корабите беше разрешено да влизат в пристанищата, а пътниците можеха да отидат до града като част от екскурзия, закупена на борда.

За да се предотврати заразяване по време на круизи, е разработена нова концепция за отдых – bubble, тоест пътникът сякаш е в балон и няма почти никакъв контакт с външния свят, а всички екскурзии се провеждат само като част от група. Такива ограничения не подхождаха твърде много на пътниците, но нямаше други възможности: ако човек напуска лайнера самостоятелно, тогава после той не се допуска обратно на борда. Задължително изискване на холдинга Royal Caribbean International беше предоставянето на отрицателен PCR тест от пътниците при качване на лайнера. На пристанището всички гости отново бяха проверени за COVID с бърз тест. Такива предпазни мерки гарантираха както избягването на заболявания на кораба, така и стабилността на функционирането на самата линия. Със същата цел, по време на принудително прекъсване на работата, свързано с глобалната пандемия, редица лайнери въвеждат повече безконтактни технологии. Например, компанията Princess Cruises модернизира няколко кораба в своя флот с OceanMedallion – устройство, което заменя традиционната бордова карта за да разшири значително възможностите на безконтактния достъп и персонализацията на борда.

Технологията OceanMedallion включва:

- безконтактно качване и слизване;
- безконтактни покупки на борда;
- вход в каютата без ключ;
- опростено предупреждение за учебна тревога;
- MedallionNet - по-бърз Wi-Fi;
- доставка на храна, напитки и стоки по заявка до всяка точка на лайнера [12].

Пролетта на 2021 г. беше повратна точка в настоящата ситуация. Компаниите постепенно се върнаха към обичайните си маршрути (табл. 3).

Таблица 3.

Рестартиране на круизните компании през 2020-2021 г.

<i>Название</i>		<i>Фото</i>	<i>Регион</i>	<i>Контингент</i>	<i>Описание</i>
<i>Компания</i>	<i>Лайнер</i>				
MSC Cruises	MSC Grandiosa		Средиземно море	Круизите са достъпни за гражданите на Европейския съюз	Заради въвеждането на карантинни ограничения в Италия за новогодишните и коледни празници круизите бяха спрени. Круизите на MSC Grandiosa стартираха в края на януари 2021 г.
Royal Caribbean International	Quantum of the Seas		Азия	Круизите са достъпни за жителите на Сингапур	Компанията стартира първия си (след карантина) круиз през декември 2020 г. Иновативният лайнер Quantum of the Seas осигурява кратки круизи от Сингапур, без влизане в други пристанища.
Dream Cruises	World Dream World Explorer		Азия	Круизите са достъпни за жителите на Китай	Работата на компанията е възобновена през юли 2020 г. В момента круизите се извършват от два лайнера: World Dream - кратки круизи без влизане в пристанища; World Explorer - круизи с влизане в пристанища на Южна Корея и Тайланд.
TUI Cruises	Mein Schiff 1 Mein Schiff 2		Европа и Канарски острови	Круизите са достъпни за гражданите на Германия	Работата на компанията е възобновена през юли 2020 г. От самото начало круизите се извършваха на два лайнера и минаваха по маршрута Хамбург – Кил, без да влизат в други пристанища. По-късно бяха пуснати круизи до гръцките острови на трети кораб.

<u>Napag-Lloyd</u>	<u>Europa 2</u>		Северна Европа; Канарски острови; Скандинавия	Круизите са достъпни за гражданите на Европейския съюз	Първите круизи бяха през 2020 г. в Северна Европа.
Aranui Cruises	Aranui 5		Океания		Компанията стартира първия си (след карантина) круиз на уникалния лайнер Aranui 5, който съчетава пътнически и товарен кораб и е предназначен само за 230 гости.
Coral Expeditions	Coral Discoverer Coral Adventurer		Океания и Австралия		Компанията възобнови круизите през октомври 2020 г. на Coral Discoverer. Първите рейсове се състояха в акваторията на Големия бариерен риф. В момента корабът е променил маршрута си с посещения в южната част на Австралия и Тасмания. Също от 10.02.2021 г. стартира още един круизен лайнер на тази компания – Coral Adventurer.
True North Cruises			Океания - Австралия		Компанията за приключенски круизи True North беше една от първите, които възобновиха работата си. От завръщането си през юли True North предлага австралийски круизи.
Asuka Cruise	Asuka II		Азия - Япония	Круизите са достъпни за жители на Япония	Компанията възобнови дейността си през ноември. Единственият кораб на линията Asuka II тръгва от Йокохама, Нагоя и Кобе, предлагайки рейсове до други пристанища в Япония.

Mitsui OSK	Nippon Maru		Азия - Япония	Круизите са достъпни за жителите на Япония	Корабът Nippon Maru, който е предназначен за 600 пътници се върна в експлоатация през ноември след няколко месеца бездействие. Японският кораб вече предлага изцяло японски кратки круизи от Кобе и Йокохама.
Venus Cruise			Азия - Япония	Круизите са достъпни за жителите на Япония	Компанията възобнови работа с вътрешни рейсове. Ексклузивни за местна публика кратки круизи тръгват от Осака, Нагоя, Кобе, Йокохама и Токио.
Heritage Expeditions	Spirit of Enderby		Океания - Нова Зеландия		Компанията възобнови вътрешните круизи в Нова Зеландия през ноември. Експедиционният кораб Spirit of Enderby за 50 пътници предлага круизи от Порт Блъф до местни дестинации.

Забележка: Таблицата е композирана по данни от източник [13].

Заклучение. На настоящия етап круизното корабоплаване преживява период на бърз растеж – появяват се нови концепции за организиране на круизи; на пазара се появяват нови ланери, круизни маршрути и специализирани видове круизи. Круизният туризъм става все по-популярен в света, а броят на круизните туристи расте.

Проведеният анализ показва, че динамиката на круизното корабоплаване е пряко повлияна от развитието на транспортната индустрия; социални фактори (условия на живот на хората, система за отпуски); икономически фактори (стабилни валутно-финансови, външноикономически връзки, които формират икономическата основа за развитието на морското и речното пътуване); правни фактори, свързани със създаването и функционирането на круизното законодателство, геополитика и много други.

Преминавайки през дълъг път на развитие – от линейни пътнически превози до „плаващи курорти“, круизното корабоплаване се очертава като сложен, системен феномен, превърнал се в отражение на геополитически, исторически и социокултурни събития и трансформации от различни епохи.

Литература

1. АРІОН, О.В. *Організація транспортного обслуговування туристів*. Київ: Альтерпрес, 2008, с. 192.
2. БОРОВИК С.С. *Організація ефективного функціонування пасажирського флоту в різних умовах експлуатації*. Дис. к. тех. наук: Одеса, Факультет „Експлуатація і ремонт транспортних засобів“, 2020.
3. ВИННИКОВ В.В. *Рынок круизного судоходства*. Курс лекцій. 2011. ОНМА, Одесса.
4. ГЕРАСИМЕНКО В.Г., ЗАМКОВА А.В. *Організація транспортних подорожей і перевезень туристів*. Навчальний посібник. Харків: Бурун книга, 2010, с. 112.
5. НЕШКОВ М., КАЗАНДЖИЕВА В. *Развитие, проблемы и перспективы на пѣтническия воден транспорт в Република Бѣлгария. Пѣтнически агенци и транспорт в туризма*. Варна: „Наука и икономика“, 2013, с. 326-330.
6. ПАЙК Р., НИЛ Б. *Корпоративные финансы и инвестирование*. Перевод с английского Е. КОВАЧЕВА и др. Санкт-Петербург: «Питер», 2006, с. 784.
7. РОМАНОВ К. *На волне открытий: где и за сколько можно отдохнуть на круизных лайнерах: Жизнь*. РБК Стиль, 2021. Web site. Available from: <https://style.rbc.ru/life/607ed2279a7947365547c383>
8. ШМЫТКОВА А.В. *Организация круизов*. Таганрог: Южный федеральный университет, 2019, с. 176.
9. BERGER R.V. *Ocean Travel and Cruising*. New York: Haworth Hospitality Press, 2004.
10. CAMIRE D. *Rule change could alter cruise industry*. The Honolulu Advertiser, 2008. Vol. 11, pp. 1-2.
11. *Cruise & Ferry Industry. Shipping World & Shipbuilder*. Stockholm: Uson Marine, 1998, pp. 616.
12. 4 gates group. Web site. Available from: <https://4gates.com.ua/rus/news/252/>
13. 4 gates group. Web site. Available from: <https://4gates.com.ua/>